

УДК 271.222(496.5)-722.52:929 Ноли Ф.
821.18:929 Ноли Ф.
32:929 Ноли Ф.
DOI: 10.5937/sabornost2014177S
Оригинални научни рад

Миле Суботић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Теофан Фан Ноли, албанско-амерички јерарх, политичар и књижевник

Abstract: Теофан Стилиан Ноли, познат још и као Фан Ноли, био је оснивач Албанске Православне Цркве. Поред тога што је био црквени поглавар, био је политичар, дипломата, писац, научник, историчар и беседник. Живот и рад епископа Нолија се сагледава у контексту оснивања албанских црквених структура у Америци и Албанске Православне цркве у матици.

Key words: Теофан Фан Ноли, Амерички Албанци, Православље у Америци, Руска Црква, Албанска Православна Црква, Васељенска патријаршија.

Увод

Албанске парохије у Америци најпре је основала Руска Православна Црква. Оне су постале „независне“ након дезинтеграције Руске архиепископије у Америци, после Октобарске револуције. Након Другог светског рата, дошло је до поделе унутар америчке Албанске Православне заједнице, због односа њеног епископа Фана Нолија (1882–1965) са режимом у Тирани. Васељенски патријарх Атинагора (1886–1972) је због тога у Америку послао епископа Марка Липу (1919–1982), који је окупио део Православних Албанаца у Чикагу и Јужном Бостону. Парохије епископа Нолија су остале „независне“ све до 1971. године, када је његов наследник Стефан са својом епархијом званом Албанска Православна Црква у Америци, постао део Православне Цркве у Америци (ОЦА). Друга албанска епархија, коју је основала Васељенска Патријаршија, звала се Албанска Православна епархија Америке, и наставила је да постоји као део Грчке Православне Архиепископије Америке.

* msubotic@bfspc.bg.ac.rs

1. Инцидент у Хадсону и настанак прве албанске црквене структуре

Албанци су у већем броју почели да се досељавају у Америку почетком двадесетог века.¹ Скоро сви албански досељеници у Сједињене Државе у овом периоду су били Тоске, Православни хришћани из југоисточне Албаније. Слобода вероисповедања у Америци им је први пут после петсто година турског ropства омогућила да се изјашњавају и осећају као Православни и Албанци. У Бостону², који је био и остао главни албански центар у Америци, први албански усељеници у Америку основали су удружења *Kafene Vatra* и *Hotel Skenderbeu*. Сличне организације су основали и у својим селима у Албанији, како би преко њих помагали родбину и сународнике у матици. *Vatra* је било удружење за очување права Албанаца, које је у Сједињеним Државама основано 1912. године. Један од циљева организације је био да за албанску ствар лобира у Америчком конгресу. У политичком вакуму у коме се налазила Албанија у за време Првог светског рата, удружење *Vatra* је обављало функцију албанске владе у егзилу. Ова организација је имала значајну улогу у формирању Аутокефалне Православне Цркве Албаније, која је требало да се одвоји од Цариграда и спречи грчки утицај на албанско православно становништво. Албански усељеници из етничке подгрупе Тоске, били су православци под црквеном јурисдикцијом Васељенске патријаршије. Фанар је стога настојао да под строгим контролом држи и албанску дијаспору у Америци. Међутим, амерички Албанци су том настојању пружили снажан отпор, будући да су били ван домаћаја Османског царства и његових закона. Због тога је инцидент у Хадсону означио настанак прве Албанске Православне Цркве.³

Између 1901. године и 1907. године упокојила су се четири Албанца, над којима су грчки свештеници одбили да обаве опела, уз образложење да не може да се буде истовремено албански националиста и православац. Опела и сахране су обавили сиријски свештеници. Међутим, када се у Хадсону код Бостона упокојио виђени Албанац Кристак Дишница, грчко свештенство је утицало на православне свештенике других националности да се опело никако не обави. Овај догађај је покренуо Албанце из читаве Нове Енглеске да се окупе око Фана Нолија (1882–1965), као свог будућег духовног вође.⁴ Ноли је због тога неколико пута путовао у Њујорк, молећи ру-

¹ Албанци у Америци као свог првог досељеника памте Колеа Кристофера из села Катунди у Корчи, који је у Бостон у Масачусету стигао 1884. године. Овај албански пионир у Сједињеним државама је 1917. године рукоположен за свештеника. Албански усељеници, који су касније наставили да пристижу у Америку, населили су се по читавој Новој Енглеској. Уп. Tarasar, 1975, стр. 309; Thernstrom, 1980, стр. 24–25.

² При саборном храму Светог Георгија у Јужном Бостону, налази се библиотека Фана С. Нолија, у којој се чува преписка овог албанског лидера, као и бројне публикације албанске заједнице у Америци.

³ Целатовић, 2018, стр. 46; Thernstrom, 1980, стр. 26; Tarasar, 1975, стр. 309; Erickson, 2008, стр. 70.

⁴ Фан Ноли је био везан за најстарију албанску америчку организацију Чезња за отаџбином. Још један пионир такозване албанске ренесансе у Америци је био Сотир Пећи, који

ског архиепископа Платона Рождественског (1886–1934) да га рукоположи у презвитерски чин, и да прими Албанце под своју јурисдикцију. Руска архиепископија у Америци је одредила комисију, на челу са свештеником Јаковом Григоријевим, да испита читав случај. Након што је комисија све сагледала и документовала, Фан Ноли је примио монашки постриг и рукоположен за свештеника 18. марта 1908. године.⁵

2. Оснивач Албанске Православне Цркве, премијер и опозиционар

Теофан Стилиан Ноли, познат још и као Фан Ноли⁶, био је оснивач Албанске Православне Цркве. Поред тога што је био црквени поглавар, био је политичар, дипломата, писац, научник, историчар и беседник. Рођен је као православни Албанац 1882. године, у месту Ибрик Тепе у Источној Тракији, која је тада била део Османског царства. У младости је живео у Атини, Александрији и Одеси, радећи као глумац и преводац. Поред матерњег албанског, говорио је грчки, енглески, француски, турски и арапски језик. Фан Ноли је студирао на Харварду у периоду између 1908. и 1912. године. По завршетку студија вратио се у Европу у циљу промовисања албанске независности, а у Албанију је стигао тек 1913. године. У Сједињене Државе се вратио током Првог светског рата, као лидер албанске организације *Vatra*, а самим тим и као лидер албанске дијаспоре.⁷

О првим поделама унутар Албанске Православне Цркве у Америци и епископу Фану Нолију, писао је владика Николај Велимировић (1881–1956). Он је након свог другог боровка у Сједињеним Државама написао опширан

је у Бостону покренуо албански лист „Свет“ 1906. године. Ноли и Пећи су годину дана касније основали ново удружење *Besa Besen*. Још један албански првак у том периоду је био и албански књижевник Фаик Конића, који је издавао албанске новине „Сунце“. Овај кружок је покренуо иницијативу за оснивање албанске федерације удружења *Vatra* у Бостону, у децембру 1911. године. Иницијативи су се убрзо придружила и друга албанска удружења у Америци. Фан Ноли је био изабран за првог секретара удружења *Vatra*. Хадсонски инцидент се догодио у контексту ове такозване америчке албанске ренесансе. Уп. Tarasar, 1975, стр. 309; Thernstrom, 2008, стр. 26.

⁵ Прва Литургија коју је Фан Ноли служио на албанском језику у дворани Витезова части у Бостону у Недељу Православља 22. марта 1908. године, оставила је Православне Албанце у сузама. Док је већина Православца у Америку донела Литургију на свом језику, Албанци су је на свом језику чули први пут у Новом Свету после неколико векова. Превод Божанске Литургије Фана Нолија је из Амрике касније раширен у матици. Уп. Tarasar, 1975, стр. 309; Erickson, 2008, стр. 70.

⁶ Занимљиво је да је Ноли у грчким школама у Александрији предавао као Теофанис Мавроматис, а да је албански патриотизам почео да испољава тек када је ступио у контакт са припадницима националистички оријентисане албанске дијаспоре. Због тога је први пут отишао у Америку 1906. године. Српски књижевник и новинар Павле Џелетовић вероватно због тога наводи да је прва аутокефална Православна албанска црква формирана захваљујући Грку Теофану Мавроматису, који је међу Албанцима био познат под псеудонимом Фан Ноли. Уп. Џелетовић, 2018, стр. 95; Austin, 2012, стр. 3–4.

⁷ Вуковић, 1994, стр. 151. Уп. Tarasar, 1975, стр. 148, 309–310; Erickson, 2008, стр. 70.

извештај о стању, потребама и жељама Српске Цркве на америчком простору. У извештају који је лично прочитао на седници Светог архијерејског синода 8. јула 1921. године, Николај Велимировић је рекао: „Изабрани арнаутски епископ Ноли дао 800 долара, да му се — телеграфски издејствује одобрење за посвећење од Патријарха Тихона. Пошто ово одобрење никад није стигло, он је почео и непосвећен служити као епископ. То учини, да се Арнаути поцепају међу собом, те 3–4 колоније признаду Нолија а 4–5 не признаду, због чега Ноли, увређен и огорчен напусти Америку и врати се у Албанију“.⁸ У шематизмиму Руске Цркве у Сједињеним Америчким Државама, који је објављен у овом периоду у званичној публикацији *Американскій Православниј Вестникъ*, албанске парохије имају национални префикс и засебну администрацију, али не и свог епископа.⁹

Након Првог светског рата, уз подршку америчког председника Вудроа Вилсона (1856–1924), Фан Ноли се залагао за постизање унутрашњег јединства Албаније. Дипломатску каријеру започео је као представник Албаније приликом оснивања Лиге Народа. Регент и премијер албанске владе био је 1924. године у току Јунске револуције. Ноли је за лидера револуције изабран као признати борац против корупције и неправде. Фан Ноли је био посвећен за епископа годину дана раније, и изабран је за поглавара новопроглашене Православне аутокефалне Цркве Албаније од стране Конгреса у Берату.¹⁰ Након Конгреса у Берату, цариградски патријарх Венијамин (1936–1946) је послао делегацију да проучи његове одлуке. Делегацију Васељенске патријаршије су чинили епископ Јеротеј, егзарх васељенског патријарха Андон Јахо, и епископ Кристофер Киси (1881–1958), који је касније постао албански првојерарх. Они су 21. новембра 1921. године хиротонисали Фана Нолија у саборном храму Светог Ђорђа у Корчи. Нолијево посвећење за епископа је обављено уз сагласног руског епископа у Америци Александра Немоловског (1876–1960), који се у то време налазио у посети Васељенској патријаршији. Фан Ноли је истог дана постао митрополит

⁸ Епископ Охридски Николај, Светом архијерејском сабору извештај о стању и потребама српске православне цркве у Америци, Сремски Карловци 13/26 јуна 1921. године (Син бр. 822 од 25. јуна/ 8. јула 1921). Уп. Вуковић, 1994, стр. 138.

⁹ На списку се налазе свега четири парохије, о којима вероватно извештава епископ Николај Велимировић. Реч је о албанским парохијама у Бостону, Филадельфији, Сент Луису и Ворчестеру. Уп. *The Orthodox Diocese of North America and Canada*, 1918, стр. 28; Tarasar, 1975, стр. 349.

¹⁰ Посебну улогу на конгресу у Берату, на коме је проглашена аутокефалије Албанске Цркве 1922. године, имали су албански свештеници из Сједињених Америчких Држава. Два најистакнутија су Вангел Чамче, који је касније хиротонисан за епископа Корче, и свештеник Васил Марко из Сент Луиса у Мизурију. Њих двојица су у саборном храму у Корчи, први пут одслужили Литургију на албанском језику у априлу 1921. године. Још један албански свештеник из америке Кристо Неговани, мученички је пострадао зато што је богослужио на албанском језику. Због исте ствари пострадао је и у народним песмама опевани свештеник Стати Мелани, као и књижевник Петро Луараси, који је такође био из Америке. Уп. Tarasar, 1975, стр. 148, 309–310; Erickson, 2008, стр. 70; Целаговић, 2018, 51, 56, 65–70, 91–93.

Дура, Горе и Шпате.¹¹ Функцију албанског премијера обављао је до краја 1924. године, када је његову владу оборио Ахмет Зогу (1895–1961). Ноли је због тога био принуђен да привремено избегне најпре у Италију, а одатле у Немачку, да би се касније трајно настанио у Сједињеним Америчким Државама. Владика Ноли се вратио у Сједињене Државе 1932. године, где је основао републиканску опозицију тада већ краљу Зогуу Првом.¹² У Америци је наставио да студира и предаје византијско појање, и да се стара о Албанској Православној Цркви.¹³

3. Повратак у Америку, формирање канонске епархије и албанске поделе

Албанске црквене заједнице у Америци нису биле повезане и организоване у првој половини двадесетог века. Шест од петнаест парохија имале су „независан“ статус, док су осталих девет образовале епархију тек после Другог светског рата. Формирање канонске албанске епархије постало је актуелно тек 1932. године, када се епископ Фан Ноли вратио из Немачке у Америку. По завршетку Другог светског рата, Фан Ноли је успоставио везе за комунистичким режимом Енвера Хоџе (1908–1985). Он је након 1944. године покушавао да утиче на Америчку владу да призна нови албански режим. Међутим, Хоџин режим је био веома оштро настројен према свим верским заједницама, укључујући и Албанску Православну Цркву. Фан Ноли је због свог изразитог албанског национализма постао предмет истраге америчког Савезног истражног бироа (ФБИ). Иако је истрага трајала више од једне деценије, није резултирала никаквом оптужбом.¹⁴ Ноли се упокојио 1965. године на Флориди, где се преселио након одласка у пензију. Албанска архиепископија, на чијем челу је био, након његове смрти 1965.

¹¹ Васељенска патријаршија је Албанској Православној Цркви издала томос аутокефалности тек 1937. године. Уп. Tarasar, 148, 309–312; Erickson, 2008, 70; Џелатовић, 2018, стр. 81.

¹² Ноли је пуних осам, од укупно десет година проведених у Немачкој, чекао издавање америчке визе. За време тог десетогодишњег егзила, Фан Ноли је на албански језик преводио Шекспира и Сервантеса. Као преводилац и књижевник, Ноли је побрао најбоље критике, између осталих од Томаса Мана, а као музичар и музиколог од чувеног Јана Сибелијуса. Међутим, Ноли је све своје преводилачке успехе сматрао безначајним у односу на превод Минеја на албански језик. Уп. Tarasar, 1975, стр. 148, 309–310; Thernstrom, 2008, стр. 26.

¹³ Фан Ноли је 1945. године докторирао Историју на Бостонском универзитету са дисертацијом о Скендербегу. Истовремено се бавио и музикологијом, објавивши запажену биографију Лудвига Ван Бетовена. Две године касније написао је и објавио симфонију Скендербег. Ови Нолијеви радови су у Америци објављени 1947. године. Уп. Noli, 1947a; Noli, 1947b.

¹⁴ Америчка влада је 2012. и 2013. године скинула ознаку поверљивости са неких докумената своје Централне обавештајне службе (ЦИА), који се тичу односа са одређеним Православним црквеним структурама. То је учињено у складу са америчким законом о доступности поверљивим информацијама. Један од објављених докумената се тиче постављења албанског епископа Марка Липе, и односа америчких власти и Цариградске патријаршије према албанском епископу Теофану Фану Нолију. Chief of the Foreign Nationalities Branch to the Director of Strategic Services, 1944.

године је бројала тринаест парохија. Ова албанска црквена структура је постала део Православне Цркве у Америци (ОЦА).¹⁵

Фана Нолија је наследио епископ Стефан Ласко (1965–1975), који је изабран и хиротонисан од стране Синода Албанске Православне у Албанији 20. марта 1965. године. Од његовог доласка у Сједињене Државе, превирања међу америчким Албанцима су трајала пуних пет година. Део америчких Албанаца га није прихватио због његових веза са комунистичким режимом Енвера Хоџе. Због тога епископ Стефан Ласко није могао да добије ни признање осталих православних јурисдикција у Америци. Канонски проблем ове групе решен је 14. октобра 1971. године, када је она постала саставни део Православне Цркве у Америци.¹⁶ Међусобна сагласност, која је потписана на Другом Све-Америчком сабору Православне Цркве у Америци (ОЦА) у новембру исте године у Богословији Светог Тихона у Пенсилванији, гарантовала је административну аутономију и очување албанског националног идентитета. Епископ Стефан је том приликом изјавио да је Албанска Црква направила пун круг, тако што јој је Руска Црква у Америци омогућила да служи албанским емигрантима, а она јој се вратила поново као Православној Цркви у Америци да служи новим генерацијама.¹⁷

Албанска Православна епархија Америке је црквена структура коју чине свега две парохије, које су под јурисдикцијом Васељенске патријаршије. Њен поглавар носи титулу епископа Филомелиона, са седиштима у Бостону, Чикагу и Лас Вегасу. Део албанске дијаспоре у Америци био је веома незадовољан односом режима Енвера Хоџе према Албанској Православној Цркви. Због тога су се ови амерички Албанци обратили за помоћ Васељенском Патријарху Атинагори (1866–1972), да им пошаље канонског епископа. Албанску епархију у Сједињеним Државама је организовао Марко Липа (1919–1982), епископ Левке у периоду између 1949. године и 1950. године.¹⁸ У епархију је укључен део албанске заједнице из Чикага¹⁹, и један део најстарије албанске парохије из јужног Бостона. Епископ Марко је убрзо постао пуноправни члан Сталне конференције канонских

¹⁵ Вуковић, 1994, стр. 151; Tarasar, 1975, стр. 148, 309–310; Erickson, 2008, стр. 70.

¹⁶ Mead и Hill, 1995, стр. 312.

¹⁷ Албански епископ Стефан Ласко је том приликом изразио убеђење да су самосталне националне јурисдикције у Америци настале нехотично, и несмотреним вођством од стране Црква у матицама. Уп. Lasko, 1971; Tarasar, 1975, стр. 313.

¹⁸ Епископ Марко Липа је Албанац рођен у Истанбулу 1919. године. Основно образовање је стекао у Грчкој школи у родном граду. У Албанију је отишао 1933. године, где је похађао лицеј у Корици. у коме је један од предавача био будући албански председник Енвер Хоџа. Липа се у Истанбул вратио 1937. године, како би студирао теологију на Хајбелијади (Халки). Након што је дипломирао 1950. године, на Халки је као свештеник наставио да предаје до свог избора за епископа. Уп. Lewis, 1950.

¹⁹ Албанска Православна Парохија са црквом и културним центром, који се налазе на улици Нарагансет у Чикагу, и данас су највиталнија албанска Православна заједница на америчком средњем западу.

Православних епископа (СКОБА). Остале албанске парохије, са изузетком две „независне“, признавале су за свог епископа Фана Нолија. На почетку Хладног рата, Липа и његови следбеници су оптуживали Фана Нолија да је симпатизер комуниста, и да је као такав недостојан да буде на челу Албанске Цркве. Са друге стране, Нолијеви следбеници су оптуживали Липу да је агент Патријаршије у Истанбулу, која га је послала у Америку да ради у грчком националном интересу.²⁰ Чарлс В. Луис Јуниор, амерички генерални конзул у Истанбулу, у свом извештају Стејт департменту је написао: „Циљ именованја Марка Липе за епископа албанских Православних цркава у Сједињеним Државама је да у албанским заједницама сузбије штетан утицај епископа Фана Нолија, који је на комунистичкој линији. Васељенски патријарх уверава да је Липа чврст антикомуниста, и да је посвећен раду против комунистичког утицаја у унутар Православне Цркве. Он неће бити под јурисдикцијом митрополита Михајла, него ће као што се подразумева, директно следити упутства Фанара (прев енг. М.С.).“²¹

Закључак

У поменутиим догађајима уочљиво је интересовање и посвећеност америчке администрације за решавање албанског питања у последњих сто година. Посебно је занимљив снажан утицај америчке албанске дијаспоре на настанак албанске државе и њене Православне Цркве, као и обнављање Црквеног живота након слома комунизма у матици. Поред тога што је играо значајну улогу у националном буђењу свог албанског народа у матици и дијаспори, Фан Ноли је био свестан потреба будућих генерација у Америци. Превео је око петнаест томова Православних богослужбених књига на енглески језик.²² На енглески језик превео је и грчки текст Светог писма Новог Завета, који је одобрила Цариградска Патријаршија 1961. године. У дугој кореспонденцији са руским митрополитом Леонтијем, Фан Ноли је утицао да Руска Црква у Америци преузме иницијативу за окупљање свих Православаца у Сједињеним Државама у једну јурисдикцију. Због тога је већи до свог рада у зрелим годинама посветио, како је сам рекао: „Америчкој Православној Цркви у будућности, која би требала да обједини све православне групе, и омогући њихову јеванђељску мисију у Сједињеним Државама, у славу Господа и Спаса Исуса Христа“.²³

²⁰ Thernstrom, 1980, стр. 26.

²¹ Lewis, 1950.

²² Јеванђеље, Апостол, Службеник и Молитвеник, које је Фан Ноли превео на енглески језик, још увек се користе у храмовима свих православних јурисдикција у Америци, који су подигнути у првој половини прошлог века. Уп. Noli, 1949; Noli, 1955; Noli, 1956; Noli, 1957.

²³ У интервјуу који је 1958. године дао у својој библиотеци у Бостону, Ноли је пре свега себе описао као свештенослужитеља и монаха, и потврдио је да је албански патриота и активиста постао када је прочитао Нови завет на албанском, у преводу Константина Христофоридија из 1872. године, који је почео да чита као десетогодишњак. Уп. Tarasar, 1975, стр. 310.

Литература

- Austin, R. C. (2012). *Founding a Balkan State: Albania's Experiment with Democracy, 1920–1925*. Toronto: University of Toronto Press.
- Вуковић, С. (1994). *Историја Српске Православне Цркве у Америци и Канади: 1891–1941*. Крагујевац: Каленић.
- Епископ Охридски Николај (1921, 13/26. јун). *Свѣѣом архијерејском сабору извештај о стању и потребама српске православне цркве у Америци*. Сремски Карловци (Син бр. 822 од 25. јуна/ 8. јула 1921).
- Erickson, J. H. (2008). *Orthodox Christians in America*. New York: Oxford University Press.
- Lasko, S. (1971, 14. октобар). *Message on the acceptance of the Albanian Archdiocese into the Orthodox Church in America*. New York: Cathedral of the Holy Virgin Protection.
- Lewis, W. C. Jr. (1950, 7. децембар). American Consul General, Foreign Service of The United States of America, Istanbul 331 December 7, 1950. DC/R Central Files 882.413/12-750 Confidential File. Преузето 16. 10. 2020. са
- Mead, S. F. и Hill, S. (1995). *Handbook of Denominations in The United States*. Nashville: Abingdon Press.
- Noli, F. (1947a). *Beethoven and the French Revolution*. New York: International University Press.
- Noli, F. (1947б). *George Castrioti Scanderbeg (1405–1468)*. New York: International University Press.
- Noli, F. S. (1949). *The Eastern Orthodox Prayer Book*. Boston: Albanian Orthodox Church in America.
- Noli, F. S. (1955). *Three liturgies of the Eastern Orthodox Church*. Boston: Albanian Orthodox Church in America.
- Noli, F. S. (1956). *Gospel lectionary of the Eastern Orthodox Church*. Boston: Albanian Orthodox Church in America.
- Noli, F. S. (1957). *Epistle Lectionary of the Eastern Orthodox Church*. Boston: Albanian Orthodox Church in America.
- Russian Orthodox Diocese of North America and Aleutian Islands (1918, фебруар). *Американскій Православній Вестникъ*.
- Thernstrom, S. (1980). Albanians. У S. Thernstrom (ур.), *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (стр. 23–28). Cambridge: Harvard University Press.
- Tarasar, C. (ур.) (1975). *America 1794–1976: Development of the Orthodox Church in America*. New York: OCA Department of History and Archives.
- <https://orthodoxhistory.org/wp-content/uploads/2020/02/1950-12-07-US-State-Dept-EP-ordination-of-Bp-Marko-Lipa-for-US-Albanians.pdf>

Chief of the Foreign Nationalities Branch to the Director of Strategic Services (1944, 31. децембар). *The Study of Foreign Political Developments in The United States, A New Field of Political Intelligence*, December 31, 1944. Approved For Release on December 27, 2016: CIA-RDP89-01258R000100010004-2. Преузето 16. 10. 2020. са <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP89-01258R000100010004-2.pdf>

Целатовић И. П. (2018). *Православна Црква у Албанији*. Београд: Поета.

Mile Subotić

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

Theophan Fan Noli: Albanian American Hierarch, Politician, and Writer

Metropolitan Theophan Fan Noli was a leader of the Church both in America and his native Albania. He was a pioneer in calling for a united Orthodox Church in America and in the use of English in services. Noli began his life of service in the Church in the United States organizing Albanian parishes. With the Balkan Wars and the independence of Albania, Fan Noli devoted more of his time to the cause of Albania. He was Prime Minister of Albania in 1924. After a change in political climate, Bishop Theophan was forced to leave Albania. He was able to return to the United States in 1932. Upon arriving he retired from politics and resumed his duties as bishop of the Albanian Orthodox Church in America. Bishop Noli considered his Albanian Church as a daughter of the Russian Orthodox Church in America and looked to it for the creation of a single Orthodox Church in America. He continued to lead his flock and to advocate Orthodox unity until his death in 1965.

Key words: Theophan Fan Noli, American Albanians, American Orthodoxy, Russian Church, Albanian Orthodox Church, Ecumenical Patriarchate.

Датум пријема чланка: 09. 10. 2020.

Датум прихватања чланка за објављивање: 19. 10. 2020.